

AKMENĖS ŠVIESUOLĖS

VALDAS BOGAVIČIUS

Buvo lemta man gyventi,
Buvo lemta man pasenti,
Buvo lemta man suprasti,
Kad sunku čia laimę rasti –
Didelį aukso grynuolį
(toks retai kam tepapuolė!)...
Bet neteko nusivilti,

Nes radau aš aukso smiltį
Ir išmokau ją išplauti,
Sugebėjau aukso gauti!
Nors tai tik kruopelės smulkios,
Tik menkutės aukso dulkės,
Bet jos žėri kaip žvaigždėlės
Ir nušviečia mano kelią...

Ona Rušinaite

Tai eilutės iš Onos Rušinaitės eilėraščio „Buvo lemta“. Ši moteris nebuvo poetė, tačiau klyščiau sakydamas, kad ji neturėjo meninės talento. Eilėraščius pradėjo kurti gana anksti. Jai mokantis Viekšnių progimnazijoje, lietuvių kalbos mokytojas kartą pasakė, kad ji galinti eiliuoti, nes namų darbas – sukurti skirtingo ritmo eilėraštukus – jai pavykęs kuo puikiau.

Ona Rušinaite ir jos jaunesnioji sesuo Augustina – mokytojos. Šiandien jos mokykloje nebedirba, bet vaikai neužmiršta tako į svetingus jų namus. Vieni moksleiviai, atėję jų prašo pamokyti chemijos, vokiečių kalbos, kiti ateina paskambinti fortepionu.

Dvi seserys... Dvi asmenybės... Dvi „grynuolės“, nebedirbančios Akmenės vidurinėje mokykloje, bet mokyklos neužmirštančios. Sugrįžta į ją mintimis, žodžiais, prisiminimais.

Daugelio dalykų mokė šios šviesuolės Akmenės miesto vaikus. Be chemijos, jos dėstė ir vokiečių kalbą, matematiką, fiziką, istoriją, biologiją, geografiją, astronomiją, logiką, psichologiją. Yra dirbusios ir su pačiais mažiausiais – pradinukais.

Buvo vaikams ko pasimokyti iš savo mokytojų Rušinaičių. Kad ir dailyraščio. Abi seserys itin gražiai rašo. Neįmanoma atsidžiaugti dailiu mokytojos Onelės (teatleidžia man mokytoja už jos vadiniamą vardu, nes kitaip nemoku, kitaip negaliu išreikšti savo meilės jai – tokiai kruopščiai, darbščiai lyg bitelė Mokytojai) braižu, lygiomis, vienodai pasvirusiomis jos ranka išvedžiotomis raidelėmis.

Aš niekada nesėdėjau Rušinaičių pamokose (jos jau 20 metų nebedirba mokykloje), bet, manau, esu ir būsiu jų mokinys. Kas tik su jomis susidraugauja, susipažįsta, nebegali jų pamiršti.

Akmeniškiai dažnai užsuka į jų namus, o iš kitų vietų žmonės joms rašo laiškus. Prieš Naujuosius metus mokytojos gauna apie 100 kalėdinių sveikinimų. Aišku, tiek pat ir jos parašo.

Pirmą kartą nuėjau pas mokytojas kartu su savo mama, nes buvo lyg ir nedrąsu eiti pas nepažįstamas mokytojas vienam. Norėjau sužinoti apie Akmenės miestelio praeitį tokių dalykų, kurių dar nebuvo užrašyta knygose, bet apie kurias galėjo papasakoti gyvi liudininkai. Kas kitas galėtų daugiau žinoti, jei ne Rušinaitės? Jas mieste lyje daug kas vadina „vaikščiojančiomis enciklopedijomis“.

Susidraugavome. Mokytojos man pasakė: „Ateik kitą kartą vie-

Stanislovo Adomaičio nuotraukoje (iš kairės): Ona Rušinaite ir jos jaunesnioji sesuo Augustina Rušinaite. Antroje nuotraukos pusėje yra užrašas: „Tegul ši nuotrauka primins Tau, Valdai, senąjį fortepioną, didelę lempą ant jo, dvi senutes mokytojas šalia jo... Ona ir Augustina Rušinaitės. Akmenė, 1996.06.01.“. Nuotrauka iš Vlado Bogavičiaus archyvo

nas“. Nebuvo sunku kitą dieną vienam eiti pas mokytojas, nes žinojau, kad jų namuose jau esu laukiamas svečias. Taip mano archyve ir mokyklos muziejuje atsirado smulkus prieškarinių Akmenės krautuvėlių aprašymas, prisiminimai apie Akmenės gaisrininkus (vėliau jie buvo išspausdinti „Žemaičių saulutėje“), apie fotografą, muzikantą, vienintelio miestelio knygynėlio savininką K. Ramanauską.

Mokytojos Rušinaitės mane mokė chemijos, biologijos. Jų dėka ne kartą išsprendžiau tikslųjų mokslų namų užduotis. Kai pradėjau mokyti chemijos, nesupratau jos ir išsigandau, suabejojau, ar aš galėsiu, ar pajėgsiu priimti visiškai nesuprantamo, kažkokio svetimmo mano sielai mokslo žinias. Mokykloje nebuvo tokių žmonių, kurie pamokyti, paaiškinti man nesuprantamas chemijos subtilybes. Išėitį radau. Mokytojos Rušinaitės geranoriškai sutiko padėti. Paprastais, suprantamais sakiniais jos paaiškino tai, ko aš nesupratau. Mokytojos ramiai, nesikarščiuodamos man padėjo suprasti, kad chemija nėra toks baisus mokslas, koks jis man iš pradžių pasirodė. Maloniai bendraujant su mokytojomis, ir pats gyvenimas įgavo šviesesnių spalvų. Supratau, kad, jei vaikas nemoka kokio nors dalyko, dažnai ne mokslas, vaikas kaltas, o mokytojas, kuris nemoka tinkamai išaiškinti naujų pamokų.

Į Rušinaičių namus ateidavau paskambinti ir jų namuose stovintį seną, paslaptinę fortepioną. Jis senas ir puošnus, lyg atneštas iš kokios rūmų menės. „Kažin, ar begroja?“ – sau tyliai pagalvojau, pirmą kartą jį pamatęs. Po kiek laiko išdrįsau ir garsiai to paklausti. Mokytoja nieko neatsakė, tik atsisėdo prie jo ir ėmė skambinti...

Kiek fortepionui metų, seserys negali pasakyti. Jo pačios, žibintuvėliu pasišviesdamos, apžiūrėjo visas instrumento pakampes, visus užkaborius, bet jokios įrėžtos datos nerado, tik užrašą, yta, kad jis pagamintas Vilniuje. Mokytojos spėja, kad fortepionas nurodantį, kad instrumentas pagamintas XIX a. pabaigoje.

Kartą Stasys Adomaitis tą fortepioną panoro nupirkti savo svajonių muziejui. Mokytojos tąsyk jo paklausiusios:

– Ar tu moki skambinti?

– Ne.

– O mes mokame. Tai kaip be jo?

laikui einant įpratau vis užsukti pas mokytojas ir skambinti tuo fortepionu. Nebereikėdavo laukti eilėje prie aktų salėje stovincio mokyklos pianino.

Be manęs, ir dar keli tokie skambintojai šviesiuose mokytojų namuose svečiuodavosi. Ateidavo Kristina Ivanauskaitė, šiomet įstojusi studijuoti farmaciją. Kristina, kaip ir aš, pas mokytojas Rušinaites mokėsi ir muzikos, chemijos, ir to, ko net žodžiais neįvardysi. Mokytojos vis sakydavo: „Mokėme Kristinos mamą, o dabar susidraugavome su jos dukra“.

Bendraudamas su mokytojomis, niekada nesijauti menkas, nevykęs, pradėti pasitikėti savo jėgomis.

Apie save jos kalba su lengvu humoru. Viena me susitikime mokytojos save pavadino „raketomis nešėjomis“. Atseit, pakelia raketą – mokinį, o pačios nukrenta kur į patvorį...

Niekada negirdėsi, kad jos pačios save girtų. Tas kuklumas jas puošia ir parodo jų dvasios didybę. Joms nereikia apie savo gražius darbus kalbėti – apie tai pasakoja jų mokiniai. Nesu girdėjęs, kad jos būtų su kuo nors susipykusios ar ką apkalbėjusios. Jei pasiteirausi mokytojų apie kokį nors žmogų, jos visada pradės kalbėti, kuo jis buvo geras. Jos visada apie įvykius ir žmones pasakoja tiek, kiek tie įvykiai vienaip ar kitaip yra susiję su jomis pačiomis. Apie patirtas nuoskaudas jos kalba ramiai, na kad ir: „Kai reikėdavo padaryti kokį neapmokamą darbą, vis siūlydavo mums“...

Mokytojos nesukūrė savo šeimų, bet užaugino vieną našlaitį. Jos labai gražiai bendrauja su savo draugijų vaikais ir anūkais. Su džiaugsmu pasakoja apie vadinamąjį lėlių teatrą: iš kartono išsikirpdavo pasakų veikėjus, įsprausdavo į medinius pagaliukus ir vaidindamos sekdamo įvairias pasakas. Pats esu matęs jų inscenuotą vieną V. Haugo pasaką.

Miesto biblioteka renia įvairius literatūrinius vakarus, kurių metu mini rašytojų jubiliejus. Ateina į tuos renginius ir abi mokytojos. Kartais jos į bibliotekoje vykstančius renginius atsineša rašytojo knygą ir papasakoja, kaip ta knyga į jų biblioteką pateko. Mokytojos yra pasakojusios, kad tėveliai iš anksto joms nupirkdavo rašytojų klasikų knygy, tad dukroms būdavo proga jas perskaityti nelaukiant, kol tai padaryti bus privalu pagal mokyklinę programą. Taip jos iš mažens buvo pripratintos prie geros literatūros, išsiugdę literatūrinę nuovoką.

Mokytojos Rušinaitės turi savo nuomonę apie rašytojų kūrybą, ir ne visada ta nuomonė sutampa su vadovėliuose skelbiamą. Kai minėjome Lazdynų Pelėdos sukaktį, jos, pakeisdamos viena antrą, perskaitė negirdėtą apsakymą. Perskaitė lėtai, su tik joms būdinga dikcija. Klausiausi jų ir tarsi iš naujo pradėjau suprasti Lazdynų Pelėdos kūrybą. Be galo vaizdinga Lazdynų Pelėdos raštų kalba. Visai ne kaip provincialių, o dvaro rašytojų. Tą lėtą mokytojų skaitymą vadinu prabangiuoju, kai nereikia niekur skubėti, žodžiai liejasi vaizdais. Tai taip paprasta, o kartu ir nepaprasta.

Kartą prieš Spaudos dieną biblioteka suorganizavo senų spaudinių parodą. Jos metu įstrigo atmintin vienas Onos Rušinaitės pasakymas: „Jokioje kitoje kalboje nėra žodžio „knygnešys“, nes kitataučiams nereikėjo šiuo žodžiu įvardinti žmogaus, slapta gabenusio ir platinusio uždraustą spaudą gimtąja kalba. Lietuviams reikėjo, todėl jų žodyne ir atsirado žodis „knygnešys“.

Kai mokytojos kalba apie Salomėją Nėrį, deklamuoja jos eilėraščius tik apie vėją. Vėjas – laisvės pranašas. O Salomėja taip mylėjo laisvę...

Tas sugebėjimas savaip vertinti yra, manau, žmonių inteligencijos požymis.

Dažniausiai kalba Ona Rušinaitė, o jos sesuo tyli ir ją tik papildo. Tie jos įsiterpimai būna labai taiklūs: taip papildyti gali tik kito žmogaus mintį atidžiai sekantis ir gerai kontekstą žinantis žmogus.

Kai seserys kalba apie literatūrą, jei nežinosi, koks jų išsilavinimas, profesija, nepasakysi, kad jos chemikės. O kai kalba apie biologiją, net nepatikėsi, kad jos savo draugams siunčiamuose sveikinimuose rašo tik savo pačių sukurtus eilėraščius.

Mokytojos užaugo inteligentiškoje šeimoje, kur vieni kitus bičiuliškai mylėjo. Jų šeimoje negalėjai išgirsti kitaip kalbant apie artimuosius, negu „mūsų tėvelis“, „mano sesutė“. Savo tėvelius Rušinaitės laiko ir mylimiausiais savo mokytojais:

„Mamytė – mano pirmoji mokytoja, išmokiusi mane rašto. Ji mokė mane, kol aš 1933 metais išlaikiau stojamuosius egzaminus į Viešųjų progimnazijos III klasę (dabar tai būtų VIII klasė). Mamytė pramokė mane svetimų kalbų (vokiečių, prancūzų, latvių, rusų), taip pat ir groti fortepijonu. Ji išmokė mus mylėti grožinę literatūrą. Pavyzdžiui, mums, dar visai nedidelėms, skaitė ir aiškino Vaižganto „Pragiedrulius“. Iš jos mokiausi optimizmo, nenuleisti galvos, ištikus nelaimėi. Tėvelis supažindino mane su darbu vaistinėje, padėjo suprasti, koks tas darbas atsakingas. Iš jo išmokau mylėti gimtinės gamtą, gėrėtis jos grožiu. Su juo kartu uogaudavome, riešutaudavome, grybaudavome Akmenės apylinkėse esančiuose miškuose. Jis išmokė pažinti daugelį vaistingųjų augalų. Išmokė naudotis mokslinė literatūra, žodynais, enciklopedijomis. Išmokė žaisti šachmatais. Žodžiu – išmokė dirbti, išmokė ilsėtis“. Tai Onos Rušinaitės žodžiai.

Abi seserys studijavo neakivaizdiniu būdu. Stacionare mokyti su-trukdė karas ir ligos. 1954 m. jos užbaigė Šiaulių mokytojų instituto gamtos-geografijos skyrių, o 1958 m. Vilniaus pedagoginiame institute įsigijo biologijos mokytojų specialybę. Mokėsi seserys visą gyvenimą. Kartą jos paprašė manęs paklausti angliškai skaitomo teksto ir pasakyti, ar jų tartis teisinga. „Koks iš manęs anglistas?!“ – pagalvo-jau pats sau ir kartu supratau, kad taip mokytojos nori man suteikti tam tikro pasitikėjimo savo jėgomis ir žiniomis, nes anglų kalbos buvau jau ilgokai mokėsis. Kokia senutė, norėdama perskaityti receptą, parašytą anglų kalba, imtų mokyti tos kalbos? Rušinaitės mokosi.

Kitą kartą, būdamas svečiuose pas mokytojas, aš skaičiau vokiešką tekstą, o jos mane taisė. Kai taip bendrauji, tarsi nelieka tos ribos, kuri skiria mokytoją ir mokinį – ir vieni, ir kiti mokosi.

Į vieną kraštotyrininkų klausimą, kokią norėtų matyti ateities mokyklą, abi seserys atsakė beveik vienodai: norėtų, kad ateities mokyklą lankytų vien tokie mokiniai, kurie trokšta mokslo žinių.

Žinau, jeigu reikėtų iš naujo rinktis profesiją, seserys Rušinaitės vėl taptų mokytojomis.

Seserys Rušinaitės sako, kad dėl amžiaus jos jau savo ateities planų nebekuria, o džiaugiasi kiekviena diena, kuri joms skiriama.

Onelė savo eilėraščius vadina „saulėlydžio poezija“. Jaunesnė būdama, į savo storą sąsiuvinį perrašydavo jai patikusius kitų poetų eilėraščius. Vėliau pati pradėjo eiluoti. Iš pradžių tai buvo proginiai eilėraščiai, skirti draugams. Laikui einant, ėmėsi ir vertimų iš vokiečių, prancūzų ir rusų kalbų.

Meilė ir tolerancija jungia mokytojas su šiuo pasauliu. Džiaugiuosi, kad jau keturi metai ir aš esu to pasaulio dalis.

Tai eilutės, kurias aš rašiau 1997 metais.

2000 m. rugsėjo 30 d. būtume minėję Onos Rušinaitės 90 metų jubiliejų. Deja, prieš 12 metų ši mokytoja atgulė amžinam poilsiui – mirė 1998 metais. Amžinybės takeliu 2007-aisiais iškeliavo ir jos sesuo Augustina. Sesiseris mokytojas pažinojusių mokinių, kolegų ir kitų akmeniškųjų atmintyje iki šiol yra išlikęs šviesus jų doras, tauraus gyvenimo paveikslas.